

HÖNKÜRTÜ

Elçin

*Olub keçənləri bir-bir çəkərsən
Sakit yaddaşımın məhkəməsinə*

ŞEKSPİR, 30-cu sonetdən

Çinarın gözü görünmür, çinarın gözü şəffafdır, çünki əslində çinar bütün gövdəsiylə, budaqlarıyla, yarpaqlarıyla görür və çinarın gözlərinin təbəssümü də yarpaqlarına, budaqlarına, gövdəsinə yayılır və mən o təbəssümü bircə yarpaqda da, nazik uzun budaqlarda da, o hündür gövdədə eyni cür görürdüm o təbəssümdə eyni hərarət, eyni gizli istehza və eyni gizli tə'nə (bəlkə nifrət?) hiss edirdim, amma həmin tə'nə (ya nifrət) gizkindən çıxanda, açıq-aşkar bilinəndə yarpaqlardan da, budaqlardan da çox gövdədə duyulurdu, çünki yarpaqlar incə idi, budaqlar zərif idi, gövdə isə bərk idi, cod idi, illər dalınca illər yola salmışdı və tə'nənin (ya da nifrətin) ağırlığı, tə'nənin çəkisi o bərklikdə, codluqda, qocalıqda adamı boğurdu, adamı sıxıb qolunu, qabırğasını sındırırdı.

İndi qışdı və indi yəqin o çinar tamam çılpaqdır, üşüyür və çinar beləcə çılpaq olanda, saç kimi nazik və uzun barmaqları soyuq qış axşamında üşüyəndə, çinar uzaqdan Məcnuna oxşayır.

Onda yaz tezəcə qurtarmışdı, yay idi və onda uzaqdan baxanda hündür, şümal çinar Don Kixota oxşayırdı.

Onda yay idi və biz sübh tezdən Bakıdan çıxıb, sonra Şamaxıdan keçib Ağsu dolaylarını enə-enə Tbilisiyə tərəf üz tutmuşduq, bir-iki gün Tbilisidə qalacaqdıq, sonra mehmanxanalarda qala-qala Qara dənizin sahilindən ötüb Şimali Qafqaza gedəcəkdik, sonra da Rostov - Bakı magistralı ilə evə qayıdacaqdıq; həmişəki kimi bir aylıq yay səyahətinə çıxmışdıq, mənim mə'zuniyyətim idi, uşaqların da kefinin kök çağları və bütün bu səyahətdə mənə ən çox ləzzət eləyən Vüqarın, Sevilin və Solmazın sevinməsi idi, qayğısızlığı idi və əslində elə Gülərə ən çox ləzzət eləyən bu idi.

Gülər mənim arvadım idi, Vüqar oğlumuz, Seville Solmaz da qızlarımız və dördüncü il idi ki, beləcə səyahətə çıxırdıq, Ağsu dolaylarından beləcə ötüb-gedirdik.

Onda yay idi və mən həmin isti yay səhəri «QAZ 24»-ü sürə-sürə növbəti dolayı burulan kimi çinarı gördüm və özümü saxlaya bilməyib qışkırdım:

-Ode, həmin çinar!...

Vüqar soruşdu:

-Hansı çinar?

Sevil soruşdu:

-Nə çinar?

Solmaz dedi:

-Nə olsun, çinar?..

Gülər təəccüblə maşının güzgüsündən mənə baxdı və mən nə həmin yay səhəri, nə də indi, bu qədər aydan sonra başa düşmədim və başa düşə bilmirəm ki, niyə qıpqırmızı qızardım: elə bil ki, uşaqlar mənə lüt gördü və yaxud elə bil ki, camaatın gözü qabağında axmaq bir iş görürəm və xəbərim yoxdu ki, camaat mənə baxır, birdən xəbər tuturam.

Hansı çinar? nə çinar? nə olsun, çinar? və doğrudan da, hə, nə olsun, çinar?

Bakının həyətləri doludu beləcə çinarla və bu çinarın başqa çinarlardan fərqi nədir ki, mən beləcə həyəcanlanıram, beləcə qışqırıram?

Ona görə ki, həmin çinar mənim çinarımdır.

Yox, o çinarı mən əkməmişəm, cəmi dördüncü dəfə idi o çinarı görürdüm, amma o çinar mənim çinarım idi.

İstəklilər yalnız adamlar arasında olmur, hərənin təbiətdə də bir istəklisi var və bəlkə bundan adamların özünün də xəbəri yoxdu: biri dumanı sevir, o biri yağışı, bir başqası meşəni, ya qıpqırmızı çiçələnmiş nar ağacını, yaxud da ki, qıjıldaya-qıjıldaya yarganın dibi ilə axan dağ çayını, mən dedim ki, bəlkə heç adamın özünün də bundan xəbəri olmur, yə'ni onu demək istəyirəm ki, misal üçün, qar yağır və sən heç özün də bilmirsən ki, bu qar sənə təbiətdə istəklidir.

Amma hər tərəf ağappaq ağarır və sən özün də o ağılıq içində tərtəmiz təmizlənirsən, qar yağır və sən qarın altında dayanıb hər tərəfi bürümüş həmin ağılığa, ləkəsizliyə baxırsan və o qar yağın müddətdə dünyada səndən təmiz, səndən pak adam olmur, amma qardan əvvəl belə deyildi və qardan sonra da belə olmayacaqdı.

Atamla, anamla, bacılarımla birlikdə o balaca həyətdən köçüb Bakıya gələndə müharibə qurtarmışdı və mən lap balaca idim. Sonra illər keçdi, mənim balacalığım, uşaqlığım fikirləşəndə mənə qəhərləndirən bir uzaqlıqda, həm də əbədi uzaqlıqda qaldı və mən o balaca həyətdə qoyub gəldiyimiz evimizi də, o balaca həyətin qurluşunu da, yan-yörəsini də tamam yadımdan çıxardım, təkcə boybuxunu ilə o balaca həyətimiz və ümumiyyətlə, bütün dünyaya meydan oxuyan çinar ağacını yadımdan çıxarmadım və həmin çinar ağacı həmişəlik mənimlə qaldı. Bütün adamların ağzı var, əlləri-ayaqları var, bütün çinarların da gövdəsi, budaqları, yarpaqları var. Amma çinarlar da bir-birinin eyni deyil, çinarlar da adamlar kimidir. Bir-birindən fərqlənir və onların da arasında həmişəlik keçmişdə qalmış

tanişına, dostuna, əzizinə oxşayanını görəndə həyəcanlanır, hisslər səni götürüb aparır, nə qədər edirsən də özünü ələ ala bilmirsən.

Bəlkə özünü ələ almaq istəmirsən?

Dolaylar bir-birini əvəz edirdi, amma mənə elə gəlirdi ki, biz çinara yox, çinar bizə yaxınlaşır və o çinar bizə yaxınlaşdıqca həmin Don Kixot uzunluğu daha da böyüyürdü, budaqlar, sonra da yarpaqlar tək-tək seçilməyə başlayırdı və mən keçən il olduğu kimi, ondan əvvəlki illər olduğu kimi yenə o çinarın yarpaqlarının səsini eşidirdim; əlbəttə, mən başa düşürdüm ki, bu ola bilməz. bu uzaqlıqda, yayın bu küləksizliyində maşının içində, özü də maşın gedə-gedə, özü də Vüqarın səsinə güc verdiyi maqnitofonda Demis Russos, ya da bir başqası oxuya-oxuya çinarın yarpaqlarının səsini eşitmək mümkün deyil, amma bunu başa düşsəm də, çinarın səsini eşidirdim və hətta hiss edirdim ki, o adı yarpaq səsi deyil, bu çinar səsinə adam kimi danışmaq vəhyi var və bu hiss yenə də məni qorxudurdu, hürküdüdü və mən yenə də geri dönmək istəyirdim, uzaq başı, maşını saxlayıb buralardan qaçıb getmək istəyirdim, amma dolaylar bir-birni əvəz edirdi, Demis Russos, ya bir başqası oxuyurdu, o çinar sür'ətlə bizə tərəf gəlirdi və mən daha çinar yarpaqlarının adicə səsini yox, dediyi sözləri eşidirdim.

Həmin qorxu, hürkü mənim bütün içimi bürüdü və hətta bir göz qırpmıqlı çaxan şimşək kimi, belə bir ehtiras beynimi yedi ki, qabaqdan gələn döngəni dönməyim, maşın düz getsin, maşın uçuruma getsin və ürəyimdə də belə bir dəli ümid oyandı ki, qorxma, uşaqlara heç nə olmaz, nə olacaqs, təkcə sənə olacaq, qorxma, dönmə bu döngəni, amma döngəni döndüm, çünki o qorxu ilə, hürkü ilə bir yerdə mənim ürəyimdə gizli bir əmin-amanlıq duyğusu da var idi və əmin-amanlıq duyğusu deyirdi ki, o çinardan qorxma, o çinarın xislətində yumşaqıq var, mülayimlik var, çünki mərhəmətlidir və o çinar adamın ətinə yesə də, sümüyünü tullamaz və elə bil ki, o mülayimlik, o yumşaqıq mənim bədənimə toxundu və o mülayimlikdən, yumşaqıqdan bir həzinlik də hiss etdim - mənim bütün bədənim, ürəyim, beynim bir mərhəmət həsrətində idi.

Mən bilirdim ki, çinar bizə çatan kimi maşına minəcək, amma o hündürlükdə, o cür qollu-budaqlı ağac bu «QAZ-24»-ə necə sığışacaqdı?

Mənim ürəyimdə gizli, ağlasığmaz bir istək də var idi və mən bunu bilirdim: mən istəyirdim ki, o çinar maşına minsin, amma bu dəm mənim ürəyimdə aşkar bir ümid yarandı: mən ümid edirdim ki, o çinar maşına sığışmayacaq, minə bilməyəcək maşına və mənim yanımda oturub mənə baxmayacaq.

Doğrudan da, o, maşına necə sığışacaqdı, axı, illər keçirdi və çinar daha da böyüyürdü, daha da qollu-budaqlı olurdu, amma o maşını saxlayanda və yaşıl yarpaqlı budaqları ilə qabaq qapını açıb mənim yanımda oturanda tamam matım qurudu: o boyda ağac yenə də maşının içinə rahat sığışdı, düzdü, yarpaqlar, budaqlar maşının bütün içini tutdu, amma, hər halda, sınımadı, qırılmadı, qopmadı və özü ilə həmin yay səhəri maşının içinə bir sərinlik gətirdi, maşının içində yüngülcə bir meh əsməyə başladı və yaxşı ki, bu meh əsməyə başladı, yoxsa mən bu dəfə boğulacaqdım.

«Bu nə musiqidi belə?» - onun səsi həm cavan idi, həm qoca idi və mən deyə bilməzdim ki, o qışqırırdı, yoxsa pıçıldayırdı.

«Nə bilim?.. Vüqarın xoşuna gəlir..

«Nədən qorxacağam?» və həmin an mən onun şəffaf gözlərindəki (yaxud gözündəki) təbəssümü gördüm və həmin təbəssüm get-gedə onun cod gövdəsinə, bütün yarpaqlarına, budaqlarına yayıldı və mən gözümü yoldan çəkib diqqətlə ona baxdıqca, əvvəlcə ən çox həmin istehzanı hiss etdim, sonra yavaş-yavaş bir neçə qat altından sezilən tə'nəni (ya nifrəti) gördüm və həmin istehzadan da, mulayimlikdən də fərqli olaraq o tə'nə (ya da nifrət) şəffaf bir şirə kimi idi və həmin şəffaf şirə elə bil ki, hərdənbir mənə yapışırdı, əlimə batırdı, sifətimə batırdı.

«Axı, nə üçün, niyə?»

O bütün yarpaqları ilə, budaqları ilə, gövdəsi ilə gülümsədi. «Başqaları məndən yaxşıdır guya?» - və düzdü, bu sözləri dedim, amma o saat burasını da başa düşdüm ki, mə'nasız sözlər dedim, çünki bu dəm bizim bu söhbətlərimizin dünyada heç kimə dəxli yox idi, çünki bu dəm dünyada, ümumiyyətlə, heç kim yox idi, təkcə mən idim, bir də ki, o idi və bir də ki, onun şəffaf təbəssümü idi; düzdü, mən indicə dediyim sözlərin mə'nasızlığını başa düşdüm, amma həmin anda da içimdən bir ehtiras baş qaldırdı, onun yarpaqları ilə, budaqları ilə, gövdəsiylə beləcə gülümsəməyi məndə dəli bir intiqam hissi oyatdı və mən istədim düz onun gözünün (ya gözlərinin) içinə baxa-baxa qışqırım ki, hə, rüşvət alıram mən, hə, imzasız məktub yazıram mən, hə, mə'suqələr saxlayıram mən, hə, hə, hər şey eləyirəm mən, amma heç nədən də qorxmuram, bax, bu saat düz gedəcəyəm, bax, bu döngəni dönməyəcəyəm və sən də mənimlə birgə o uçuruma yuvarlanacaqsan, amma mən qışqıra bilmədim, heç nə deyə bilmədim, çünki birdən-birə özümü uçurumdan yuvarlanan maşının içində hiss etdim və mənim bütün bədənimi soyuq tər бүürdü.

O yenə də bütün yarpaqları ilə, budaqları ilə gövdəsiə gülümsədi.

Ağsu dolayları daha qurtardı və düz magistral yol həmin yay səhəri uzandıqca uzanırdı.

«Mən səni çox istəyirəm, yarpaqlarını da, budaqlarını da, qartımış gövdəni də çox istəyirəm. İstəyirsən öldür məni... Dola budaqlarını boynuma, qabırğalarım, sıx, öldür məni, kim biləcək ki, sənin işindi bu, kimin ağlına gələcək?..»

«Bədbəxt adamsan...»

«Hə...»

«Amma keçən il belə demirdin, soruşurdun ki, niyə?»

«Keçən ildən on iki ay ötüb. On iki ay üç yüz altmış beş gündü. Üç yüz altmış beş günün üç yüz altmış beş də gecəsi var...»

«Hesabı yaxşı bilirsən, pul saymaqdadı. Nə qədər var indi?»

«Nə bilim? Day saymıram. Atıram bir tərəfə, elə-eləcə qalır...» Və mən özümlə heç nə eləyə bilmədim, mənim ürəyim çırpınmağa başladı, uşaqlıqda dərsi bilməyəndə və gözləyəndə ki, müəllim indicə məndən soruşacaq - belə çırpınardı ürəyim; mənim ürəyim çırpınmağa başladı ki, o bütün yarpaqları, budaqları, qoca, cod gövdəsi ilə soruşacaq: neçəsi halaldı, neçəsi haram? - və bu söhbət də qarşıdakı bu magistral yol kimi uzanacaq, mən özüm ucundan tutub ucuzluğuna gedəcəyəm və mən qorxdum ki, birdən onun özü ilə birlikdə maşının içinə gətirdiyi bu yüngül meh dayanar və mən ölməkdən yox, həmin havasızlıqdan dəhşətə gəldim, amma o başqa söz soruşdu:

«Gülər də saymır?».

« O da bezib, saymır daha...» - və bu dəfə yəqin ki, mənim də sifətimdə bir istehza var idi, amma mənim bu istehzam da mənim özümə aid idi və düzdü, mən güzgüyə baxa bilmirdim, amma bilirdim ki, belədir ki, var.

«Ver uşaqlar saysın».

«Onlarda işin olmasın».

«Niyə?»

«Sən belə şeyləri başa düşməzsən. İnsan deyilsən, axı. Bəlkə heç insan olsaydın da başa düşməzdin, çünki insanların da arasında insanı başa düşən ancaq həmin insanın özüdü, başqası deyil...»

Bu dəfə onun yarpaqlarında da, budaqlarında da, qoca, cod gövdəsində də açıq-aşkar bir nifrət var idi və mən onu sancmaq istədim, istədim soruşum ki, bu qədər nifrətin ünvanı tək mənəm, yoxsa Yer üzünün bütün insanlarıdır? - amma soruşmadım, çünki bu nifrət mənim ürəyimin cızdağını çıxarırdı, çünki o çınarı həqiqətən sevirdim, onun yarpaqlarını, budaqlarını, qoca və cod gövdəsini ürəyimdən gələn bir məhəbbətlə sevirdim.

«Mən ki, səni bu qədər istəyirəm, deməli, mən tamam pis adam ola bilmərəm.

Deməli, mənim içimdə də nəsə yaxşı bir şey var. Bilirəm, sən mənəndən zəhlən gedir, sən mənəndən iyrənirsən, yenə də öz həmişəki yerinə qayıtmaq istəyirsən, darıxırsan bu maşının içində, azad olmursan burda, sığışmırsan bu maşına, amma niyə başa düşürsən ki, mən də sığışmıram bu maşına, mənim də hisslərim var, mənim də duyğularım var, qanmaz deyiləm mən və ümumiyyətlə, qanmaz insan yoxdur. Sənin mənəndən zəhlən gedir, amma Vüqar məni istəyir, Sevil məni istəyir, Solmaz məni istəyir, mən onlara lazımam, gərəkəm və əgər onlar məni istəyirlərsə, mən onlara lazımam, gərəkəmsə, deməli, məndə də nəsə var...»

«Onda bəs nə istəyirsən? Bir halda ki, hər şey belə gözəldir, onda mənəndən niyə əl çəkirsən? Mən insan deyiləm, bəlkə ona görə bir şey başa düşürəm?...»

«Ya da ki, heç nə yoxdu məndə?».

«Üç yüz altmış beş günün üç yüz altmış beş gecəsi var, düz deyirsən, bəs o üç yüz altmış beş gecənin neçəsini rahat yata bilirsən?»

«Heç birini... Gündüz adamın başını qatır, gündüz adam hər şeyi yadından çıxarır, yaxşılıq eləyir, pislik eləyir, dərd gecənin dərdidi. Heç nədən qorxmuram mən, nə tutulmaqdan qorxuram, nə biabırılıqdan qorxuram, təkcə gecədən qorxuram... Qurtar məni gecədən, qurtar məni gecələr özüm özümlə tək qalmaqdan, qurtar... Axı, mən bu qədər səni istəyirəmsə, deməli, nəse yaxşı bir şey var məndə, qurtar məni gecələrdən, bir yol göstər mənə...»

«Yol? Budey, yol. Birbaş Tiflisə aparacaq səni. Dostlar gözləyir orda, ə'lə keçəcək orda sizinçün. Sonra Qara dəniz, sonra ...»

«Axı, sən gərək belə cəllad olmayasan...» və bilmirəm nə üçün birdən-birə uşaq vaxtı eşitdiyim bir rəvayət (bəlkə rəvayət deyildi, doğrudan da olmuşdu?) mənim yadıma düşdü: o vaxt ki, Yer üzünü su basdı və o vaxt ki, Nuhun gəmisi üzməyə başladı, bir nəfər suda çapalaya-çapalaya qışqırdı: « - Ya peyğəmbər, kəndir at, məni də gəminə qaldır. Yadına gəlirmi, bir zaman sənin çörək bişirmək üçün unun yox idi, ac qalmışdın, mən sənə çuval-çuval un verdim». Nuh özünü eşitməməzliyə vurdu, dünyanı su basmış o məqamda belə fikirləşdi ki, bu adamı sudan çıxararam, xilas edəmə, sonra mənə verdiyi unu geri istər...

Bu rəvayət hardan gəlib mənim yadıma düşdü?

Bu yol, yox, Bakı — Tbilisi yolu deyildi, bu yol əslində mənim həyatımın yolu idi və mən anadan olduğum gündən bu yolun yolçusu idim, gedirdim, gedirdim və gedirdim; hamının əvvəli ilə axırı birdir, amma əvvəldən axıra aparan bu yollar bir-birinin eyni deyil, daha doğrusu, hamı bir yolla, bir magistralla gedir, amma o yol, o magistral hərənin öz yoludur, öz magistralıdır, hərənin öz gecəsinin, öz təkbətəkliyinin yoludur.

Suda çapalayan o adam gərək peyğəmbəri aldadaydı, gərək Nuha deyəydi ki, mən sənə yox, sən mənə çuval-çuval un vermişdin, onda yaqın Nuh həmin adamı dartıb sudan çıxarardı, çünki yaqın Nuh fikirləşərdi ki, qoy bu adamı xilas edim, mənim çörək borcumu qaytarsın.

Amma bu yaşıl yarpaqlar, bu budaqlar, bu qoca və cod gövdə Nuh peyğəmbər deyildi, çinar ağacı idi və çinar ağacları uzaqdan Don Kixota oxşayırdı.

«Bəlkə san mənə inanmırsan" Bəlkə elə bilirsən ki, mən sənə də yalan deyirəm?

İnan, inan mənə... Mən səni çox istəyirəm, sənin yarpaqlarını da çox istəyirəm, budaqlarını da, qartımış gövdəni də. Düz deyirsən, mən Güləri də aldadıram, düz deyirsən, dostları da aldadıram, özümü də aldadıram, amma sənə düz deyirəm, çox istəyirəm səni, inan mənə, inan...».

-A-a-a! .. Nölub sənə! Nöldü belə?! Niyə ağlayırsan?

Gülərin səsi idi və Gülər qorxu və heyərlə maşının güzgüsündən mənə baxırdı.

Vüqar da, Sevil də, Solmaz da təəccüblə mənə baxırdı.

Mən də maşının güzgüsündən özümə baxdım və qızarmış yaş gözlərimi tələsik sildim, burnumu çəkdim və bir balaca toxtadım.

Sonra uşaqların üzünə gülümsədim.

Demis Russos. ya da kimsə başqası - mən onları bir-birindən seçmirdim - oxuyurdu və Vüqar da gözlərini məndən çəkib maqnitofonuna qapandı.

Gülər əvvəlcə çox narahat idi, sonra yavaş-yavaş sakitləşdi və mürgüləməyə başladı.

Qızlar o yay səhəri o yolboyu ötüb-gedən gül-çiçəyə, dağlara, yamaclara baxırdı.

O yaşıl çinar çoxdan arxada qalmışdı və görünmürdü.

Məni qəhərləndirən uzaqlıqda, həm də əbədi uzaqlıqda qalmış - çinar isə yenə də mənin ürəyimdə idi...

Aprəl. 1983.

<http://www.kitablar.com>

<http://www.kitablar.org/>